

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ НАЦІОНАЛЬНИХ СУДІВ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

А. В. Циганець,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 4 курсу спеціальності «Право»,
навчально-науковий інститут права

Науковий керівник – к.ю.н., професор І. В. Міщук

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті здійснено дослідження проблемних питань виконання Україною рішень національних судів та Європейського суду з прав людини в порівняльному аспекті. Визначено, що у наш час дуже важливо зосередити увагу на усуненні недоліків наявних у національному законодавстві, ухвалити зміни, які належним чином будуть відповідати міжнародним нормам та вимогам практики ЄСПЛ.

Ключові слова: судові рішення, національне законодавство, суд, Європейський суд з прав людини, права людини, контроль.

The article studies problematic issues of Ukraine's implementation of decisions of national courts and the European Court of Human Rights in a comparative aspect. It has been determined that at present it is very important to focus on eliminating the shortcomings existing in national legislation, to adopt changes that will properly comply with international standards and the requirements of the practice of the ECHR.

Keywords: court decisions, national legislation, court, European Court of Human Rights, human rights, control.

Права людини на справедливий суд та ефективний засіб правового захисту є основоположними, як в контексті забезпечення внутрішнього правопорядку держави, так і її функціонування на міжнародній арені. Саме тому, так важливо аби держава піклувалася не лише про налагодження та вдосконалення системи національного судочинства, а й про захист прав своїх резидентів через Європейський суд з прав людини, тобто визначала рівний пріоритет в питанні виконання рішень національних та міжнародних судових інстанцій.

На сьогодні Україна, в силу різних обставин, має проблеми в питанні реалізації функцій судочинства як на рівні національному, так і міжнародному.

Досить низький рівень фактичного виконання судових рішень, системні і значні прогалини у взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними установами, відсутність ефективного контролю як з боку судової влади, так і з боку інших органів за виконанням судових рішень, всі ці дефекти притаманні українській судовій системі, їх існування спричиняє значні труднощі в процесі захисту громадянами свої прав спочатку в межах держави, а потім в Європейському суді з прав людини.

Мета статті – дослідження проблемних питань виконання Україною рішень національних судів та Європейського суду з прав людини в порівняльному аспекті.

Дослідженню питання виявлення проблемних аспектів у виконанні Україною рішень національних судів та Європейського суду з прав людини, порівняльній характеристиці,

присвятили свої праці У. Коруц, Н. Ляшенко, В. Мігашко, М. Сащенко, О. Царик та інші науковці.

Як зауважують іноземні експерти: «Українська влада все ще формально і на практиці надає різний пріоритет виконанню рішень ЄСПЛ і виконанню рішень національних судів. Інакше кажучи, якщо рішення національного суду тривалий час не виконується, йому надаватимуться пріоритет та увага з боку влади тоді, коли воно пройде через ЄСПЛ і повернеться назад для виконання. Це явище пояснює, чому в українській правовій системі є два види виконавчого провадження: одне, що спрямоване на виконання рішень ЄСПЛ, та загальний порядок виконання рішень національних судів» [2, С. 3].

Відповідно до зазначеного вище, можна зробити висновок про наявність проблеми поділу рішень національних судів на ті, які не розглядалися ЄСПЛ, та такі, що вже пройшли цю інстанцію. Відповідно і увага до тих чи інших рішень є різною. Це ставить під сумнів права визначені у статтях 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме право на справедливий суд та право та ефективний засіб правового захисту [3].

Причиною такого поділу можна визначити ступінь контролю за виконанням рішень, які пройшли через ЄСПЛ. Як відомо, існує конкретний орган, в обов'язки якого входить нагляд за дотриманням державами своїх зобов'язань щодо Конвенції, а саме це Комітет Міністрів Ради Європи. Відповідна установа є рушійним механізмом забезпечення функцій міжнародного судового захисту. Іншими словами держава, на яку звичайно поширюється дія Конвенції, знаходиться під тиском незалежного органу, який контролює процес виконання державою свого обов'язку, який визначив суд.

Одночасно на державному рівні механізм контролю за виконанням рішень міжнародних судів є не настільки ефективним. Згідно зі ст. 129 Конституції України «Суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд» [4].

Вважаємо, що саме за рахунок нерозвиненої системи контролю за виконанням судових рішень в Україні, механізм захисту прав людини є слабким, що пояснює наявність інформації про те, що протягом останніх 20 років невинно зростає кількість заяв до ЄСПЛ про невиконання рішень національних судів, порушення права на справедливий суд.

Зауважимо також, що незважаючи на конкретну процедуру нагляду на виконанням рішень ЄСПЛ, Україна знаходиться в числі тих держав, які мають з цим процесом найбільше проблем.

Як зазначила О. Царик: «ЄСПЛ та національні інституції повинні досягнути єдиного, однозначного та взаємоузгодженого розуміння фундаментальних понять у сфері захисту прав людини, механізмів їх забезпечення, що гарантуватиме дотримання конвенційних норм та приписів. Тому необхідно зосередити увагу владних структур на комплексному усуненні істотних порушень та доопрацюванні виявлених недоліків, що мають місце, а відповідно у підсумку негативно відображаються на результатах виконання взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань» [5, С. 496].

Ми погоджуємось з думкою науковиці, оскільки повнота та законність реалізації функцій судочинства Україною є не лише гарантом розвитку її як правової держави, а й забезпечує її стабільність в міжнародному співтоваристві, покращує її імідж та збільшує шанси на вдалу інтеграцію України в європейський та світовий простір.

Таким чином, станом на сьогодні пріоритет держави, її керівництва, органів та структур повинен бути націлений на негайне врегулювання проблемних питань в сфері судочинства. Чітко спланований процес реформування, за яким в обов'язковому порядку буде здійснюватися належний контроль дозволить вирівняти пріоритет забезпечення

виконання рішень національних судів та Європейського суду з прав людини в повному обсязі, що в свою чергу зміцнить позицію України як кандидата на вступ в Європейський Союз.

Тому так важливо зосередити увагу на усуненні недоліків наявних у законодавстві вже зараз, ухвалити зміни, які належним чином будуть відповідати міжнародним нормам та вимогам практики ЄСПЛ, а також впровадити ефективні механізми правового захисту, як компенсаційні, так і прискорювальні, тобто превентивні.

Перспективою подальших досліджень можливий аналіз проблемних аспектів виконання Україною рішень національних судів та Європейського суду з прав людини.

1. Горбань Н. Про проблемні аспекти виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. С. 135–138. 2. Звіт за результатами експертних дискусій щодо виконання національних судових рішень у контексті рішень Європейського суду з прав людини» Юрій Миколайович Іванов проти України» та «Бурмич та інші проти України». 25 жовтня 2018 р. Підтримка виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. С. 5. 3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 31.03.2024). 4. Конституція України : станом на 1 січня 2020 р. від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 31.03.2024). 5. Царик О. Проблемні аспекти виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні: порівняльний аналіз. *Наукові перспективи*. 2023. С. 477–500.